

RhetoricaScandinavica

Online, vol 25 / 2021

Tema:
Kategoria: anklagens retorik

Tidskrift för skandinavisk retorikforskning
Nr. 82 - 2021

Abstract

RhetoricaScandinavica, ISBN 1397-0534

No 82, 2021, pp 34–49, Publisher: Retorikförlaget AB

 <https://www.doi.org/10.52610/XDNN7734>

Authors Dag Elgesem, Bergen University
og Andrea Kronstad Felde, Bergen University.

Title “How dare you!” - accusations and counter-accusations in discussions on Facebook about Greta Thunberg’s speech in the UN on September 23, 2019” [”How dare you!” - anklager og mot-anklager på Facebook knyttet til Greta Thunbergs FN-tale 23. september 2019”].

Abstract The contribution analyzes accusations related to Greta Thunberg’s speech in the UN on September 2019, posted on public Facebook pages in Denmark, Norway and Sweden. The accusations we analyze are of three types: 1. Accusations that amplify and mirror Thunberg’s accusations, 2. Accusations against Thunberg, her followers, and supporters, and 3. Accusations against people who are bullying Thunberg and her followers on-line. None of the accusations is the first move in an apologetic discourse. We argue that the rhetorical functions of accusations that are not met with an apology have two important characteristics: 1. they attribute responsibility to the accused by expressing a reactive attitude towards his or her action, 2. they express a judgement that the action is blameworthy. We use these perspectives to analyze the accusations related to Thunberg’s speech on the public Facebook pages and characterize the rhetorical functions of the three types of accusations.

Keywords accusations, kategoria, apologies, Greta Thunberg, Facebook, climate change discourse, blame, responsibility.

*Dag Elgesem, Institutt for informasjons og medievitenskap,
Universitetet i Bergen.
E-mail: Dag.Elgesem@uib.no*

*Andrea Kronstad Felde, Institutt for administrasjon og
organisasjonsvitenskap.
E-mail: andrea.felde@uib.no*

Dag Elgesem og Andrea Kronstad Felde:

"How dare you!"

– anklager og mot-anklager på Facebook
knyttet til Greta Thunbergs FN-tale 23.
september 2019

 Rhetorica Scandinavica 82/2021, 67-86; <https://doi.org/10.52610/XDNV7734>

I dette bidraget analyserer vi anklager på offentlige Facebook-sider i Danmark, Norge og Sverige i tilknytning til Greta Thunbergs tale i FN 23. september 2019. Disse anklagene er av tre typer: 1. anklager som forsterker og gjentar Thunbergs anklage i FN-talen, 2. anklager mot Thunberg og hennes støttespillere, 3. anklager mot dem som hetser Thunberg og hennes tilhengere på nettet. Ingen av anklagene er imidlertid det første trekk i en apologetisk diskurs. Vi argumenterer for at de retoriske funksjonene til slike anklager har to sentrale kjennetegn: 1. de tildeler ansvar til den som anklages gjennom å uttrykke en reaktiv holdning til ham eller henne, 2. anklagene uttrykker en vurdering av at den anklagede har gjort noe klanderverdig. Vi analyserer Facebook-anklagene knyttet til Thunberg i dette perspektivet, og karakteriserer de ulike retoriske funksjonene til de tre typene av anklager i materialet.

Greta Thunberg holdt 23. september en tale i FN som fikk bred medie-dekning. Hennes anklagende "How dare you!" fikk enorm oppmerksomhet og ble et meme på nettet:

You are failing us. But the young people are starting to understand your betrayal. The eyes of all future generations are upon you. And if you choose

to fail us, I say: We will never forgive you. My message is that we'll be watching you. This is all wrong. I shouldn't be up here. I should be back in school on the other side of the ocean. Yet you all come to us young people for hope. How dare you!

You have stolen my dreams and my childhood with your empty words. And yet I'm one of the lucky ones. People are suffering. People are dying. Entire ecosystems are collapsing. We are in the beginning of a mass extinction, and all you can talk about is money and fairy tales of eternal economic growth. How dare you!

For more than 30 years, the science has been crystal clear. How dare you continue to look away and come here saying that you're doing enough, when the politics and solutions needed are still nowhere in sight.

Talen er en sammenhengende anklage mot verdens mektige for ikke å ha tatt klimatrusselen alvorlig, og dermed sviktet sitt ansvar overfor kommende generasjoner. Det var også en følelsesladet tale, og ikke minst dette aspektet ved talen fikk stor oppmerksomhet i mediedekningen. Dette ga i sin tur opphav til reaksjoner og diskusjon i sosiale medier, inkludert på Facebook. Mange av disse reaksjonen hadde form av anklager mot Thunberg og hennes støttespillere, noe som igjen ga opphav til nye anklager rettet mot dem som kritiserte Thunberg. Dette systemet av anklager, mot-anklager og mot-mot-anklager gir interessante eksempler på anklagenes roller i en del av det offentlige ordskiftet. I dette bidraget vil vi derfor analysere anklagene som ble fremsatt på offentlige Facebook-sider i Danmark, Norge og Sverige i perioden rett før og rett etter talen 23. september. Vi argumenterer for at dette eksemplet, i tillegg til å være et interessant case i seg selv, også har implikasjoner for forståelsen av anklagens retorikk mer generelt.

Litteraturen om anklagens retorikk er begrenset, men i sentrale bidrag (Ryan, 1982; Fritz, 2005; Benoit, 2014; Castor, 2015), er anklager (*kategoria*) og forsvar (*apologia*) analysert som et par. Anklager blir i denne litteraturen gjerne analysert i lys av det forsvaret (*apologien*) som anklagen utløser, slik at anklagen blir sett som første trekket i en *apologetisk diskurs* (Benoit, 1994). Fokus er ofte rettet mot primært å forstå og evaluere apologetiske strategier for å reparere skaden som anklagen har gjort, for eksempel på den anklagedes rykte i offentligheten. Stein (2008) introduserer også begrepet *antapologia*, som er en mot-respons på en ineffektiv apologi.

Vi ser ikke i denne litteraturen noe forsøk på å *definere* anklager som noe som alltid må opptre i par med en apologi, det vil si at "virkelige" anklager aldri opptrer alene. Forslaget synes derimot å være at en god strategi for å forstå anklagens retorikk, er å ta utgangspunkt i eksempler der anklager og apologier opptrer i par. For eksempel sier Ryan (1982):

I will treat accusations and apologies as a speech set, and to explicate a representative example. I contend that the critic will better understand both accusations and defense speeches by evaluating them as a speech set. ... By checking each speech against the other, the critic is better able to distinguish

the vital issues from the spurious ones, evaluate the relative merits of both speaker's arguments, and to make an assessment of the relative failure or success of both speakers in terms of the final outcome of the speech set. Hence, the critic cannot have a complete understanding of accusation and apology without treating them both. (s. 254)

Vår tilnærming skiller seg fra denne strategien på to punkter. For det første er det slående at Thunbergs FN-tale ikke blir møtt av en apologi fra dem hun angriper – snarere tvert om. Og, som vi kommer tilbake til, blir heller ikke anklagene som fremsettes i Facebook-diskusjonen om talen besvart gjennom apologier fra dem som anklages. Vi vil derfor i dette bidraget analysere anklager som *ikke* møtes av et forsvar. Anklagene vil her bli analysert gjennom det uttrykk de gir for reaksjoner på andres handlinger, og ikke i lys av et forsvar de utløser. For det andre vil vi ikke forsøke å vurdere om anklagene fremsatt av Thunberg eller hennes kritikere og deres mot-kritikere, er vellykket eller ikke, slik Ryan foreslår. Siden anklagene ikke møtes av et forsvar, gir det uansett liten mening. Vår ambisjon er derfor ikke å evaluere den augmentative kvaliteten på anklagene eller kære debattenes vinnere, men å karakterisere de *retoriske funksjonene* anklagene kan ha, når de blir fremsatt på en offentlig Facebook-side. Ikke minst på sosiale medier fremsettes anklager ofte i situasjoner som ikke er tilgjengelige for motsvar fra dem som anklages, og ofte som del av polariserende diskurser. Derfor er det viktig å forstå de retoriske strategier som anklager kan inngå i, på slike plattformer.

Vi forsøker i artikkelen å gi svar på dette forskningsspørsmålet:

Hvordan brukes anklager som retoriske virkemidler av ulike posisjoner i debatten om Greta Thunbergs FN-tale, på Facebook?

Bidraget vårt er strukturert på følgende måte. Vi presenterer først analysen av materialet vårt, som er basert på alle poster som nevner "Greta Thunberg", publisert på Danske, Norske og Svenske, offentlige Facebook-sider i de 5 ukene fra 28. august til og med 30. september 2019¹. De fleste anklagene er fra perioden etter 23. september og er knyttet til reaksjoner på talen. Vi har gjort en manuell gjennomgang og plukket ut de postene som vi mener inneholder en anklage knyttet til debatten om Greta Thunberg og hennes budskap.

Dernest presenterer vi vår karakterisering av de sentrale kjennetegn ved anklager. Vi argumenterer for at ved å fremsette en anklage gjør anklageren to ting: 1. han eller hun plasserer ansvar for en handling, 2. anklageren gir uttrykk for en vurdering av at denne handlingen er moralsk klanderverdig. Analysen bygger dels på filosofen Scanlons (2008) teori om "moral blame". Vi argumenterer for at en anklage bare er en av flere mulige måter en slik negativ, moralsk vurdering kan komme til uttrykk. Anklagene i vårt materiale uttrykker i stor grad indignasjon og forargelse over det den anklagede gjør, og vi argumenterer for at slike "reaktive holdninger" (Strawson 1962/1993) er sentrale kjennetegn ved det å holde noen ansvarlig for å ha

1 Vi har lastet ned postene via twingly.se sitt API. Facebook tillater bare innhøsting av offentlige Facebook-sider.

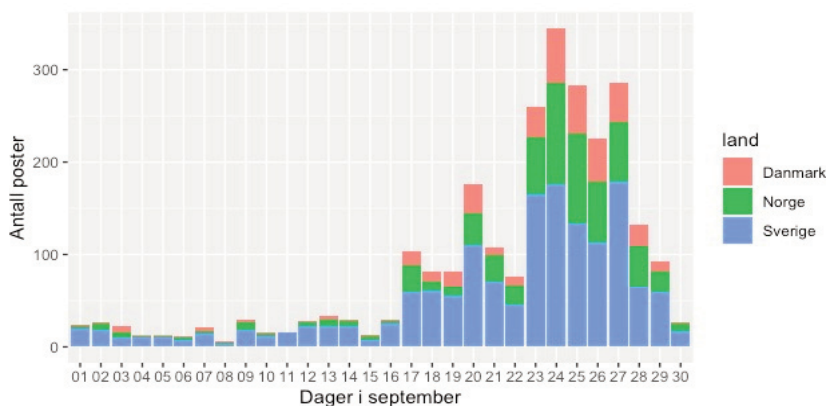
gjort noe man mener er galt.

Så analyserer vi anklagene i lys av disse teoretiske perspektivene, ser på mønstre i anklagene, identifiserer kjennetegn ved ulike typer anklager, og undersøker hvordan de brukes i de retoriske strategiene til ulike posisjoner i debatten. I siste del av bidraget diskuterer vi implikasjoner av vår case-studie for forståelsen av anklagens retorikk mer generelt. Vi diskuterer også hvilken betydning egenskaper ved Facebook har, for de retoriske strategiene anklager inngår i. Vi argumenterer for at en plattform som Facebook legger spesielt godt til rette for diskurser der anklager kan fremsettes uten motsvar, og at dette er en del av dette sosiale mediets polariserende funksjon.

Vi understreker at vår ambisjon er å karakterisere et bredt spekter av eksempler på anklager og analysere hvordan de brukes i argumentasjonen, ikke å lage en sosiologisk undersøkelse av debatten på Facebook. Derfor eksemplifiserer vi, men gjør ikke en systematisk analyse av fordelingen av avsendere på de ulike typene av anklager.

Materialet: offentlige Facebook-poster om Greta Thunberg

Figur 1 nedenfor viser fordeling av poster som nevner "Greta Thunberg" i september 2019.

Figur 1. Fordeling av poster som nevner "Greta Thunberg" i september 2019

I tillegg til at vi ser at det er flest svenske poster, viser grafen at det er en stor vekst i antall poster i slutten av perioden. Den første toppen, i den nest siste uken i september, er poster som kommenterer Thunbergs reise med seilbåt til New York, og hennes første dager i USA. Postene i den siste uken handler nesten utelukkende om FN-talen og reaksjonene på den. Disse mønstrene følger i stor grad dekningen av Thunberg i redigerte medier, og mange av postene er fra Facebook-sidene til disse mediene.

Mer enn 60 prosent, 1.651 av 2.605, av postene er fra 23. september eller senere.

Disse er også de som får mest oppmerksomhet i form av likes og delinger. For eksempel er nesten alle de mest likte, delte og kommenterte postene i hele korpuset, fra denne siste uken av september. Alle postene inneholder ikke anklager, og mange poster beskriver anklager uten å fremsette egne. De redigerte mediene gjengir for eksempel Thunbergs anklager som del av dekningen av FN-talen hennes. De fremhever gjerne det emosjonelle og gråtkvalte ved fremføringen hennes under talen, men ellers uten å ta direkte stilling til anklagene hun fremsetter. De samme mediene publiserer også poster på sine Facebook-sider, med lenker til saker i nettavisene deres, som dekker talen. I vår manuelle gjennomgang identifiserte vi poster på offentlige Facebook-sider som ikke bare beskriver anklagene til Thunberg, men fremsatte egne anklager. I denne studien har vi bare analysert poster som fremsetter egne anklager. Vi finner at 21 prosent (326) av de 1.651 postene fremsetter en eller annen form for egen anklage. Det er imidlertid noen forskjeller mellom landene: de svenske postene inneholder færre anklager (ca. 15 prosent) enn de danske (25 prosent) og norske (25 prosent). Vi har bare sett på innlegg som er postet av de som eier Facebook-sidene, ikke kommentarer i kommentarfeltet til postene². Noen av disse postene er delinger av poster skrevet av andre, tilføyd egen kommentarer eller lenker.

Vi har klassifisert de ulike typene anklager med utgangspunkt i hvem anklagene er rettet *mot* og hva innholdet i anklagene er. *Hvem* som er avsender av de ulike typene anklager kommer vi tilbake til i diskusjonen nedenfor. I Tabell 1 nedenfor gjengir vi en oversikt over de ulike typene anklager vi fant i den manuelle gjennomgangen, der vi parafraserer eksempler på typiske anklager ved bruk av de karakteristiske ordene fra kildene (oversatt til norsk).

Type anklage	Eksempel på anklage
Type I (kritikk)	
a) Anklager mot <i>makthavere/verdensledere/politikere</i> (anklager som speiler anklagene Thunberg fremsetter i talen)	“Sviker ungdom og fremtidige generasjoner” “Ignorerer klimakrisen” “Tomme ord og gjør for lite for klima”
b) Anklager mot <i>Trump</i>	“Håner Thunberg” “Nekter å erkjenne klimakrise” “Bruker hersketeknikker overfor Thunberg”
c) Anklager mot <i>voksne</i> (ikke spesifisert)	“Har stjålet barns drømmer” “Sviker barns fremtid” “Tar ikke Thunberg på alvor”

2 Facebook tillater ikke innhøsting av kommentarer til postene.

Type anklage	Eksempel på anklage
Type II (mot-kritikk)	
d) Anklager mot <i>Thunberg/skolestreiken</i> (sak)	“Sprer feilinformasjon/FN-talen har faktafeil, og talen er for drøy” “Thunberg og ungdom er hysteriske og de avsporer i klimadebatten” “Sprer skremselspropaganda og gjør unge redde”
e) Anklager mot <i>Thunberg/barn</i> (person, diagnose, alder)	“Hun er mentalt syk/gal” “Thunberg er en bortskjemt drittunge” “Asbergersen gjør henne naiv og hun er manipulert”
f) Anklager mot <i>Thunbergs foreldre</i>	“Gjør Thunberg til martyr, utnytter henne i mediene” “Utnytter Thunberg (får henne til å spre løgn og klimabløffpropaganda)” “Hensynsløs utlevering av Thunberg”
g) Anklager mot <i>Thunbergs støttespillere/klimaforkjempere</i>	“Voksne/støttespillerne utnytter Thunberg (til å fyre oppunder unge menneskers angst)” “Voksne/støttespillerne utnytter Thunberg (har en skjult agenda) (er autoritære troll) (hennes angst som politisk verktøy) (og stjeler hennes fremtid)” “Voksne/støttespillerne utnytter Thunberg (i løgn/venstresidepropaganda) (som en barnesoldat, totalitære krefter) (i et økonomisk spill)”
Type III (kritikk av mot-kritikk)	
h) Anklager mot <i>Thunbergs motstandere/kritikere</i>	“Mobber Thunberg og ungdom (UNICEF)” “Mobber, håner og hetser Thunberg (og andre barn)” “Mobber/kritiserer Thunbergs person/autisme, ikke hennes argumenter (og bruker hersketeknikker)”

Tabell 1. Typer av anklager knyttet til Thunbergs FN-tal

Det er slående at anklager av alle typer bruker et sterkt og moralsk fordømmende språk, og et gjennomgående tema er hvordan voksne behandler barn. Den ofte emosjonelle tonen i postene kan henge sammen med reaksjoner på at Thunbergs tale var så følelsesladet, som mange åpenbart reagerte på. Illustrerende i så måte er en dansk post knyttet til et TV-innslag, der programlederen har bragt inn en psykolog for å svare på spørsmålet: "Hvorfor blir jeg så irritert på Greta Thunberg i FN, når jeg egentlig ikke ønsker å være det?" Det er vanskelig å dokumentere, men det er sannsynlig at den moraliserende tonen i en del av postene er et svar på den emosjonelle formen i talen. Psykologens svar på spørsmålet er interessant og relevant for vår analyse av noen av anklagene nedenfor: "Sannsynligvis fordi hun opptrer på måter som barn normalt ikke gjør; hun avviker fra normen for opptreden til et barn." Vi kommer nedenfor tilbake til de ulike rollene behandlingen av barn spiller i de forskjellige anklagene.

Teori om anklager: ansvar og moralsk klander

Som Fritz (2014) og Castor (2015) argumenterer for, har anklager to definerende trekk: 1) En anklage holder noen *ansvarlige* for dennes handlinger, og 2) Anklagen er uttrykk for at handlingen anses som moralsk *klanderverdig*. I det følgende vil vi se nærmere på disse aspektene i lys av teoriene til filosofene Peter Strawson og Tim Scanlon.

I et klassisk bidrag til den filosofiske litteraturen om moralsk ansvar, argumenterer Strawson (1962/1993) for at slike reaktive holdninger ("reactive attitudes") som for eksempel forargelse ("resentment") over at noen gjør noen galt mot deg eller takknemlighet ("gratitude") overfor de som gjør deg noe godt, er essensielt for det å holde noen ansvarlige. Han kritiserer andre oppfatninger som forklarer hva som foregår når man holder noen ansvarlig, for eksempel ved å klandre dem for noe, med at det først og fremst er en måte å utøve sosial kontroll. Det å holde noen ansvarlig, i dette teorien, er en vurdering av at noe er et brudd med moralske regler. Dette er en over-intellektualisering, mener Strawson, som fokuserer på, "the very great importance we attach to the attitudes and intentions towards us of other human beings, and the great extent to which our personal feelings and reaction depend upon, or involve, our beliefs about these attitudes and intentions." (s. 48) Som Watson (1993) observerer, er anklager i Strawsons teori en reaksjon som retter seg mot intensjonen bak handlingen som berører oss: vi holder noen ansvarlige når vi opplever at den andres handlinger er uttrykk for uvilje eller velvilje mot oss, og at disse reaktive holdningene er det *essensielle* ved å holde noen ansvarlig.

Knyttet til dette er det faktum at vi av og til unnlater å holde noen ansvarlig, selv om deres handlinger skader oss. Anta at noen dultet borti deg i køen, sånn at du søler ut kaffen du har i hånden. Din første reaksjonen er å kritisere den støtte borti deg, men så ser du at han selv ble presset fremover av dem lenger bak i køen. Det vil endre holdningen til handlingen og den andre, siden det blir klart at sammenstøtet ikke var uttrykk for den andres holdning til deg. Reaktive holdninger er ikke automatiske, men kan settes til side når handlingen til den andre ikke er frivillig, påpeker

Strawson. På samme måte vil reaktive holdninger settes til side i vurderingen av handlingen til noen typer av agenter, for eksempel små barn som ikke skjønner konsekvensene av handlingene sine eller folk som er så alvorlig mentalt syke at de anses som utilregnelige.

Styrken i og typen av reaktive holdninger til andres handlinger, henger sammen med hvilke *relasjoner* partene står i til hverandre, argumenterer Strawson (s. 51). Kraften og formen på anklagene vil være preget av anklagerens følelsesmessige engasjementet i relasjonene, men også av de sosiale og retoriske strategiene til den som fremfører dem. Anklagene i Facebook-diskusjonen om Thunberg uttrykker slike reaktive holdninger som Strawson peker på, og språket i mange av anklagene viser følelser og et personlig engasjement i de forholdene som anklagene gjelder. Denne kommunikasjonen av følelse og engasjement er en viktig del av anklagenes retoriske funksjon i denne diskusjonen.

Tim Scanlon (2008) analyserer, i likhet med Strawson, anklager med utgangspunkt i relasjonen mellom de involverte partene, men hans sentrale begrep er "moralsk klander" (moral blame). Scanlon deler ikke Strawsons syn om at negative, moralske følelser som forargelse er avgjørende for at noen er klanderverdige. I stedet mener Scanlon at en vurdering av at den andre har gjort noe som skader relasjonen mellom dem, er grunnlaget for anklagen:

To claim that a person is blameworthy for an action is to claim that the action shows something about the agent's attitudes towards others that impairs the relations that others can have with him to her. To blame a person is to judge him or her to be blameworthy and to take our relationship with him or her to be modified in a way that this judgement of impaired relations holds to be appropriate. (s. 128)

Scanlon skiller her mellom tre forhold: 1) hva det betyr å si at en persons handling er klanderverdig, 2) hva det innebærer å klandre, 3) hvordan man responderer overfor den man klandrer, for eksempel gjennom en anklage. Hans utgangspunkt er at vi inngår i relasjoner med gjensidige forpliktelser. Tenk på vennskap, som er Scanlons primære eksempel. En relasjon må, for å kvalifisere som vennskap, involvere et visst nivå av fortrolighet, lojalitet, gjensidig villighet til å hjelpe hverandre, ønske den andre vel, osv. Hvilke gjensidige forpliktelser som må være oppfylt for at en relasjon av vennskap, er fastlagt gjennom sosiale normer og er ikke opp til den enkeltes følelsesmessige reaksjoner, for eksempel. Hvorvidt en handling er *klanderverdig* eller ikke er et objektivt spørsmål om en sosial definerende norm er brutt eller ikke. Å *klandre* noen er en vurdering av at en slik norm er brutt, for eksempel ved at din venn har baksnakket deg, og det er samtidig en vurdering av at vennskapet er mer eller mindre skadet. En *anklage* er en av flere mulige responser overfor den man klandrer for å ha skadet relasjonen. En alternativ reaksjon på en skadet vennskapsrelasjon kunne være å bryte kontakten med vedkommende.

Vi vil understreke ytterligere to aspekter ved Scanlons modell, som er viktige i analysen av anklager i Facebook-debatten om Thunberg. For det første at det er *handlinger* som vurderes som klanderverdige, men de er klanderverdige i kraft av å

avsløre holdninger som ikke er forenlig med den aktuelle relasjonen. Men en slik vurdering av handlinger som uttrykk for holdninger som ikke er forenlig med relasjonen er også en negativ vurdering av den andres moralske *karakter*; at den andre er en dårlig venn, for eksempel. Dette blir tydelig i anklagene i debatten om Thunberg, hvor det ofte brukes et sterkt moralsk ladet språk, for eksempel anklager om "mobbing av barn" eller at noen "utnytter henne i mediene", til å fordømme den moralske karakteren til de aktuelle aktørene.

Det andre aspektet ved Scanlons modell vi vil fremheve, er at den også kan beskrive situasjoner der en utenforstående tredjeperson, som ikke selv er involvert i relasjonen, klandrer noen. I en slik situasjon, sier Scanlon, tar vi også utgangspunkt i standardene for den relasjonen vi observerer, men ikke selv er involvert i, og gjør en vurdering av at noen handler på måter som er i strid med hvordan man bør handle i en slik relasjon. Slike anklager fra et tredjepersons-perspektiv er likevel en vurdering av at handlinger er klanderverdige og viser at de som anklages oppfører seg på måter som strider mot moralsk riktig oppførsel i slike relasjoner, og at andre bør ta hensyn til dette i sin egen vurdering av dem. Dette er relevant for mange av anklagene vi analyserer i debatten om Thunberg, siden de fleste anklagene er fremsatt fra et slikt tredjepersons-perspektiv. Anklagene om at barn mobbes eller utnyttes er for eksempel ikke fremsatt av barna selv, men er anklager på vegne av barna.

Tre typer anklager

I den videre diskusjonen av anklagene vil vi fokusere på tre hovedtyper av anklager:

- I Anklager rettet mot voksne, makthavere og politikere for å svikte barn og ungdom fordi de gjør for lite for å avverge skadelige klimaendringer,
- II Anklager mot Thunberg for å være overspent, og hennes støttespillere for å bruke et barn til å spre frykt og politisk propaganda,
- III Anklager mot de som hetser Thunberg og andre barn som er opptatt av klima.

De ulike typene er eksemplifisert i Tabell 1, ovenfor.

I de danske og norske Facebook-postene med anklager er type-II anklagene mest frekvente, mens type III-anklager opptrer mest frekvent i de svenske Facebook-postene. I det følgende ser vi nærmere på disse tre hovedtypene av anklager, og illustrerer med noen av de mest synlige postene i materialet: det er poster fra sider med mange følgere, og er blant dem med flest likes, delinger og kommentarer.

De ulike anklagene tar utgangspunkt i forskjellige saksforhold. Type I-anklagene bygger på påstand om at de politisk ansvarlige ikke har tatt klimaproblemet alvorlig nok. Saksforholdet som blir lagt til grunn av anklagene av type II, er mer sammensatt: at Thunberg er et barn, at hun styres av folk rundt henne, og at klimabudskapet er usant. Anklager av type III bygger på at Thunberg og andre unge blir utsatt for hets.

Anklager av type I, rettet mot voksne, makthavere og politikere, er typisk frem-

satt av miljøorganisasjoner, politikere og kommentatorer. Et eksempel er Carsten Jensens kommentar 27. september, med tittelen "Vi er alle Gretas familie", der han anklager verdens ledere, inkludert de danske, for dobbeltmoral. Han sier blant annet:

To af verdens stormagter, når det kommer til ødelæggelse af naturen, USA og Brasilien, skubber en i forvejen hældende klode. Kina opruster med den ene hånd, når det gælder bæredygtighed, og åbner med den anden hånd et nyt kulkraftværk hver uge. Skal vi vælte kloden helt, eller kan vi endnu nå at rette op?

Ansaret er ikke de unge demonstranternes alene. Greta Thunberg kan ikke frelse verden. Og hun ved det. Vi ved det.

Derfor må vi alle på gaden.³

Denne typen anklager opptrer imidlertid mindre hyppig i kjølvannet av talen enn de andre to typene, der fokus er mindre direkte på klimasaken og mer på talen og reaksjonen på den.

Anklager av type II, rettet mot Thunberg, hennes tilhengere og hennes støttespillere, er typisk fremsatt av politikere på høyresiden. Den norske FrP-politikeren og tidligere justisminister Per Willy Amundsen skriver i en Facebook-post 24. september, som får mange likes:

Det er trist å se hvordan barn blir brukt i et politisk spill i det som er en ny-religiøs aktivitet som går under fellesbetegnelsen: "menneskeskapte klimændringer". Vår verden kommer ikke til å gå til grunne fordi den industrielle revolusjon medførte økte utslipp av CO2. Men det er skremmende å se hvordan skolen, NRK og andre medier fortsetter å skremme våre barn med Armageddon. Greta Thunberg og andre barn som henne, trenger voksne som kan beskytte dem fra venstresidens propaganda, fra denne komplette galskap som er i ferd med å nullstille 300 år med opplysningstid. La oss verne våre barn fra det totale intellektuelle forfall.⁴

Anklagen her er rettet mot de som støtter opp om Thunberg, men har også et klart klimapolitisk budskap. En del av anklagene i denne typen anklager retter seg bare mot Thunberg og/eller hennes støttespillere, mens det klimapolitiske budskapet ikke er så eksplisitt. Likevel tyder konteksten på at det indirekte målet for kritikken er klimapolitisk: anklagene mot Thunberg og hennes støttespillere fremstår som måter å diskreditere budskapet på, og handler i mindre grad om omsorg for Thunbergs velferd. Imidlertid er det enkelte poster av denne typen som hevder at de støtter Thunbergs budskap, men at folk rundt henne har latt det gå for langt i eksponeringen.

3 Facebook-siden til Carsten Jensen hadde på dette tidspunkt 26.309 følgere, og posten fikk 1.742 likes, 302 delinger og 1.742 kommentarer.

4 Facebook-siden til Amundsen hadde på dette tidspunktet 14.275 følgere, og posten fikk 948 likes, 123 delinger, og 948 kommentarer.

Thunbergs sårbarhet som et barn er et sentralt tema i de mest frekvente anklagene av type III, det vil si mot-anklagene mot hennes kritikere. Et eksempel er en post som UNICEF i alle tre land publiserte på sine sider i slutten av september. Dette er den svenske versjonen:

Till alla vuxna på Facebook...

De senaste dagarna har vi lagt ut inlägg om Greta Thunberg, en stark och modig tjej som använder sin rätt som barn och människa att göra sig hörd i klimatdebatten.

Men tyvärr är det många vuxna som skriver nedlåtande och hatiska kommentarer om Greta som person. Det kan vi inte acceptera.

Tänk två gånger innan du kommenterar. Det är en människa som ska behandlas med respekt. Även i sociala medier. Det är vårt ansvar att säga ifrån, och även ditt.

Vi hejar på dig Greta och alla andra fantastiska barn och ungdomar som gör sin röst hörd!⁵

Anklagene retter seg her mot folk som mobber og hetser Thunberg og andre barn og ungdommer. Vi ser at selv om posten fremstiller barna som sårbare, så blir de også beskrevet som kompetente og engasjerte med en rett til å ytre seg. Posten støtter også klima-engasjementet til disse barna, selv om dette ikke er det sentrale. Denne typen anklager blir hovedsakelig fremsatt av organisasjoner som UNICEF og Redd Barna, men også en del aviskommentarer, og tar til motmæle på vegne av barna. Som det fremgår av sitatet over, retter anklagene seg i stor grad mot folk som skriver hetsende i kommentarene til poster på Facebook. Vi har ikke analysert slike kommentarer, men vi finner noe av den samme hetsen i postene i vårt materiale.

Posisjoner og relasjoner

Vi ser at anklagene knyttet til Thunberg og hennes FN-tale kommer i ulike typer og varianter. Men tross forskjellene er de alle utvilsomt *anklager* i den betydning vi har karakterisert dem ovenfor ved hjelp av Strawsons og Scanlons teorier. De uttrykker reaktive holdninger som forargelse, indignasjon eller fordømmelse, og de er alle uttrykk for moralsk klander ved at de gjennom kritikk av bestemte handlinger impliserer en negativ moralsk vurdering av den andres karakter.

Imidlertid er det en gruppe negative vurderinger i vårt materiale, som vi med Strawson og Scanlon vil argumentere for ikke er egentlige anklager. Det gjelder negative merkelapper som noen setter på Thunberg, som "drittunge", "gal" og "autist" (kategori e i Tabell 1 ovenfor). Dette vil ikke være er anklager i vår analyse,

5 Facebook-siden til UNESCO i Sverige hadde på dette tidspunktet 315.540 følgere, og posten fikk 6.292 likes og 944 delinger. Den tilsvarende posten på Facebook-siden til den norske avdelingen (med 73.532 følgere) fikk enda bredere oppmerksomhet: 25.957 likes og 15.147 delinger. Den danske posten fikk 7.287 likes og 4.311 delinger, fra 101.517 følgere.

siden de ikke er reaksjoner på handlinger som viser den uvennlige intensjonen til den som handler, men er egenskaper som man ikke kan holdes ansvarlig for. Å kalle Thunberg for autist er åpenbart ment som en diskvalifisering av henne som seriøs deltaker i diskusjonen, men det å være autist er ikke brudd på en norm. Derfor er det heller ikke en anklage å si at hun er det.

Sentralt i analysen av anklager er normene som gjelder for relasjonene aktørene er engasjert i. Strawson mener at kraften og formen på de reaktive holdningene er en funksjon av hvor viktige relasjonene er for oss, og Scanlon peker på at anklager relaterer seg til standarder for hva som er passende atferd i ulike relasjoner. Disse filosofene har fokusert på situasjoner der den som anklager selv er part i relasjonen med den som anklages for å bryte med hva som er passende for relasjonen. Men vi ser i vårt Facebook-materiale at anklagene hovedsaklig fremføres av folk som ikke selv er part i den relasjonen som er fokus for anklagen, nemlig hva som er passende oppførsel for voksne i relasjoner der de har ansvar for barn. Poenget i anklager av type I, rettet mot voksne med politisk makt for ikke å gjøre nok med klimaproblemene, er at dette er brudd med det ansvaret de har for å ivareta rettighetene til neste generasjon ("Svokter ungdom og fremtidige generasjoner"). Disse anklagene er fremsatt enten av eller på vegne av de som er offer for de skadelige klimaendringene. Thunberg presenterer seg som representant for fremtidige generasjoner, og står på den måten selv i relasjon til den generasjonen hun kritiserer for å svikte sitt ansvar for henne og andre barn. Mens de voksne som støtter henne ved å peke på at politikerne har sviktet barna, har ikke den samme posisjonen. Likevel er kjernen også i anklagene deres den samme, nemlig at politikerne har opptrådt i strid med standarder for passende behandling av barn.

Anklager av type II, som er rettet mot Thunbergs tilhengere og støttespillere, er fremsatt fra en posisjon der man oppfatter Thunbergs klimabudskap som villende og hysterisk ("Thunberg og ungdom er hysteriske og de avsporer i klimadebatte"). De ser også mediedekningen som en hyllest til Thunberg, og uttrykker forarget protest mot denne mediedekningen ("De gjør Thunberg til martyr, og utnytter henne i mediene"). Men kjernen i disse anklagene handler også om hvordan det er passende at man behandler barn. Selv om målet med argumentene er å diskreditere budskapet til Thunberg, er den argumentative strategien å anklage motparten for å bryte med allment aksepterte standarder for hvordan man bør opptre i relasjoner der barn er involvert. Også her ser vi at anklagene fremsettes fra en posisjon utenfor relasjonen som er kjernen i anklagen.

Også anklager av type III, fremsatt av blant annet UNICEF, som er rettet mot dem de mener mobber og hetser barn, handler også om normer for behandling av barn og ungdom ("Mobber, håner og hetser Thunberg og andre barn"). Kjernen i kritikken er åpenbart at de som hetser og mobber, opptrer på måter som strider med hvordan man passende bør oppføre seg i relasjon til barn og unge. Men selv om UNICEF uttaler seg som forsvarer av interessene til barn og unge, er kritikken fremsatt fra en posisjon som ikke er part i den relasjonen som er gjenstand for kritikk.

Anklagenes retoriske funksjoner

Tross likheter, fyller anklagene i de tre typene ulike retoriske funksjoner. For det første er anklagene ulike når det gjelder det klimapolitiske innholdet. Anklager av type I, fremsatt av tilhengerne til Thunberg, handler primært om klimasaken og er fremsatt som argumenter for klimapolitisk handling ("Tomme ord og gjør for lite for klima"). Her er det klimapolitiske budskapet eksplisitt, akkurat som det er eksplisitt i Thunbergs anklager i FN-talen. Den andre typen anklager, type II, som er fremsatt mot Thunberg og hennes støttespillere, handler også om klimaspørsmålet ("De utnytter Thunberg og får henne til å spre løgn og klimabløffpropaganda"). Vi må forstå både personangrepene på Thunberg og anklagene mot hennes tilhengere og støttespillere, som måter å diskreditere det klimapolitiske budskapet hennes: Thunberg selv er ikke en tilregnelig aktør i klimadebatten og henne budskap er manipulert av støttespillere med en agenda. Men dette klimapolitiske budskapet er ofte fremsatt indirekte, gjennom anklager som på overflaten handler om hvordan voksne bør behandle barn. Anklagen fungerer her som et indirekte personangrep (ad hominem) på Thunbergs klimapolitiske *argumenter* (Walton, 2006).

Anklager av type III, som er rettet mot dem som blir beskyldt for å hetse og mobbe Thunberg, er imidlertid ikke argumenter i klimadebatten, men handler om barns ytringsfrihet ("Dere kritiserer Thunbergs person, ikke hennes argumenter"). Selv om det argumenteres med at barn og ungdom har rett til å kjempe for klima, som i posten til UNESCO sitert over, så er ikke anklagene reist for å fremme et klimapolitikk argument.

Vi vil peke på et annet trekk ved den retoriske funksjonen der anklagene skiller seg. Det knytter seg til hvem anklagene er adressert til, og hva de forsøker å oppnå. Anklager av type I retter seg mot de man holder ansvarlig for klimaproblemene, og formålet må primært sies å være å påvirke politisk handling. Det gjelder Thunberg selv, skolestreikene, og de som støtter henne – slik som den siterte posten til Carsten Jensen ovenfor. Også anklagene av type III er rettet mot å påvirke handlingene til dem som er gjenstand for anklagene, det vil si å få dem til å slutte med mobbingen.

Målet for anklagene av type II er mye mer uklart, og fremstår mer som protester mot budskapet til Thunberg, og ikke minst hvordan mediene formidler det. Anklagene til dem som kritiserer Thunberg og hennes støttespillere er ikke rettet mot å få støttespillerne til å endre atferd, men må forstås som et forsøk på å diskreditere Thunbergs budskap og å opponere mot mediedekningen. Den primære målgruppen for mange av disse ytringene er meningsfeller og har en sannsynlig polariserende funksjon (Post, 2019).

Konkluderende diskusjon

Innledningsvis formulerte vi dette forskningsspørsmålet:

Hvordan brukes anklager som retoriske virkemidler av ulike posisjoner i debatten om Greta Thunbergs FN-tale, på Facebook?

Vår analyse er at alle anklagene, om enn på ulike måter, er kritikk av noen man mener har brutt standarder for hvordan det er passende at voksne opptre i relasjon

til barn. Et annet fellestrekk er at anklagene fremføres av noen som står utenfor og ikke selv er part i den relasjonen som er gjenstand for kritikken. På den andre siden er de tre typene anklagene vi har identifisert, svært ulike når det gjelder innholdet i kritikken og hvilke retoriske funksjoner anklagene har i ytringene. For de som deler Thunbergs posisjon er anklagene (type I) del av en argumentasjon om klimarettferdighet og rettigheter for fremtidige generasjoner. Anklagene av type II er typisk fremsatt fra en posisjon som er kritisk til klimapolitikken og mediernes dekning av den, og anklagene brukes som et virkemiddel i kritikken av politikk og medier. Den tredje formen for anklager, om mobbing av barn, blir imidlertid ikke fremført fra en klimapolitisk posisjon, men handler om barns rett til å ytre seg.

Som nevnt innledningsvis blir anklager (*kategoria*) i retorikk-litteraturen gjerne analysert i lys av det forsvaret (*apologien*) som anklagen utløser, det vil si at anklagen blir sett som første trekket i en apologetisk diskurs. Vi har imidlertid ikke funnet noen anklager i Facebook-postene om Thunberg som fremstår som del av en slik apologetisk diskurs. Anklagene i vårt materiale har imidlertid en medie-hendelse som felles referanseramme, og anklager er knyttet til hverandre som deler av diskursen om denne medie-hendelsen, uten at de er knyttet sammen i form av anklager, forsvar og kritikk av dette forsvaret.

Dette henger sammen, mener vi, med Facebook som en plattform for å fremsette anklager. For det første er ikke Facebook en separat offentlig arena, men er knyttet til de redigerte mediene både som plattform og mot-offentlighet til disse. Dessuten er Facebook et nettverk av nettverk. Den primære målgruppen for en ytring på en offentlig Facebook-side er nettverket av følgere av siden. Gjennomslaget for ytringen avhenger av om de som følger siden, bringer budskapet videre gjennom delinger på sine private sider eller formidler den i andre fora. Mange journalister følger for eksempel med på Facebook-sidene til politikere og organisasjoner, som materiale for stoff i redigerte medier. I noen tilfeller kan anklager fremsatt på en Facebook-side utløse en respons hos dem som anklages – den norske minister Sylvi Listhaug måtte gå av, etter en anklage mot politiske motstandere i en post på Facebook – men de fleste anklager som fremsettes på Facebook er ikke ment å nå utover sidens nettverk. Det er derfor trolig sjelden å finne apologetiske diskurser på tvers av offentlige Facebook-sider.

Retorikk-litteraturen peker på at anklager inneholder en påstand om et saksforhold – det vil si at en handling har funne sted, at anklagen kritiserer handlingen for å være moralsk kritikkverdig, og at den personen som anklages er ansvarlig for denne handlingen. I vårt materiale bygger de tre typene anklager på ulike, men relaterte, saksforhold. Vi finner også at anklagene i vårt materiale tilskriver ansvar, og klandrer den ansvarlige. Vi har argumentert for at de filosofiske analysene av henholdsvis moralsk ansvar (Strawson) og moralsk klander (Scanlon) kan kaste lys over også de retoriske funksjonen til anklager. Perspektivene fra Strawson bidrar til å kaste lys over det sterke engasjementet mange av anklagene er formulert med, og de peker begge på hvordan relasjonene mellom de som anklager og den eller de anklagede preger innhold og form på anklagene.

Vi har argumentert for at tilskrivning av personlig ansvar og moralsk klander for

brudd på allment aksepterte verdier, er definerende kjennetegn ved anklager. Vi har også sett at anklager brukes på ulike måter i diskursen knyttet til Thunbergs FN-tale. Men hvilke virkninger kan det tenkes at anklager som dette, fremsatt på en åpen Facebook-side, kan ha på mottakerne? Det er klart at de som anklages ikke er blant det primære publikummet til anklagene vi har studert her. Det primære publikumet er følgerne av Facebook-siden. Den som publiserer en post på siden, typisk de som har opprettet den, må ta hensyn til om disse følgerne vil synes posten er interessant og relevant. I mange tilfeller er siden drevet av en opinionsleder og de som følger er meningsfeller. En funksjon av å fremsette anklager kan være å vise frem egen posisjon for folk som allerede deler oppfatning (Andersen, 2020). Den siterte posten til politikeren Amundsen, med kritikk av mediernes dekning av Thunberg, har trolig dette som en hovedfunksjon. Men de som følger siden kan også bidra til å spre budskapet gjennom å dele posten på sine private Facebook-sider. Vi så ovenfor at postene til UNESCO, som oppfordret til å stoppe mobbingen av Thunberg, startet med å adressere "alle voksne på Facebook". Det var åpenbart et forsøk på å starte en kampanje ved hjelp UNESCO-sidene sine følgere, og svært mange av disse delte posten. Det er et eksempel på at anklager på Facebook også kan fremmes med en ambisjon om å nå ut til dem som anklages, gjennom en nettverks-effekt. En annen måte ytringen kan nå utover nettverket av følgere, er ved at innholdet i posten – anklagene i vårt tilfelle – blir fanget opp av journalister som så gjengir den i redigerte medier. Det er eksempler på dette i vårt materiale, og det er rimelig å anta at profilerte politikere, som vet at deres Facebook-sider leses av journalister, fremsetter oppsiktsvekkende anklager på Facebook med intensjon om å bli referert i mediene.

I tillegg til å fremvise egen posisjon, vil anklager fremsatt på Facebook i mange tilfeller ha som mål å mobilisere eget nettverk av følgere til å handle. Den ønskede mobiliseringen kan være å dele posten videre, som i tilfellet med UNESCO, men det kan også være å få følgerne til å handle politisk. Posten til Carsten Jensen, sitert over, er en oppfordring til å være med på klima-demonstrasjoner i gatene. Så selv om Facebook-anklagene vi har studert alle retter seg mot handlinger i fortid, kan de også være del av argumentasjon for å mobilisere folk til å handle i fremtiden.

Anklagene i vårt materiale appellerer til noen felles verdier. Relasjonen mellom voksne og barn står sentralt, og i svært mange av anklagene klandres voksne for å behandle barn på måter som er i strid med allment aksepterte normer. Appellen til allment aksepterte verdier er åpenbart nødvendig for at anklagen skal ha moralsk kraft, og hensynet til barn står sterkt i våre samfunn. Men i tillegg til å uttrykke moralsk klander ved appell til felles verdier, kan anklagene også ha som funksjon å mobilisere til oppslutning om verdier som står sentralt blant Facebook-sidens følgere. Moralsk kritikk av motstandere i form av en anklage, kan åpenbart samtidig fungere mobiliserende om de verdiene man identifiserer med egen posisjon. Slik mobilisering om gruppens verdier legger Facebook til rette for gjennom funksjoner som likes, delinger og kommentarer. De gir følgerne mulighet til å gi uttrykk for tilslutning (eller annen respons) til verdi-kritikken som anklagen uttrykker, samtidig som de kan iaktta reaksjonen til resten av nettverket. Slik mobilisering om egne ver-

dier gjennom anklager som ikke møtes av en apologi, er en sannsynlig polariserende funksjon av anklager på Facebook.

Referanser

- Andersen, I. V. (2020) *Instead of the deliberative debate: How the principle of expression plays out in the news-generated Facebook discussion* (PhD-avhandling). Universitetet i Bergen.
- Benoit, W. L. (1994). *Accounts, Excuses, and Apologies: A Theory of Image Restoration Strategies*. New York: State University of New York Press.
- Castor, T. (2015). "Accusatory Discourse". I K. Tracey, C. Ilie & T. Sandel (Red.), *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction*. Hoboken: Wiley & Sons.
<https://doi.org/10.1002/9781118611463.wbielsi052>
- Fritz, G. (2005). "On Answering Accusations in Controversies". I M. Dascal, F.H. Eemeren, E. Rigotti, S. Tatti & A. Rocci (red.), *Proceedings of SComS: Agrumentation in Dialogic Interaction*. s. 151-162
- Scanlon, T. (2008). *Moral Dimension. Permissibility, Meaning, Blame*. Cambridge Mass.: Belknap Press of Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674043145>
- Strawson, P. F. (1962/1993). "Freedom and Resentment" Opptrykk i J.M. Fisher & M. Ravizza (Red.) *Perspectives on Moral Responsibility* (s. 45-66). Itacha and London: Cornell University Press.
- Post, S. (2019). "Polarizing Communication as Media Effects on Antagonists. Understanding Communication in Conflict in Digital Media Communities". *Communication Theory*, 29, s. 213-235. <https://doi.org/10.1093/ct/qty022>
- Ryan, H. R. (1982). "Kategoria and Apologia: On their Rhetorical Criticism as a Speech Set". *Quarterly Journal of Speech*, 68(3), s. 256-261. <https://doi.org/10.1080/00335638209383611>
- Stein, K. (2008). "Apologia, Antapologia, and the 1960 Soviet U-2 Incident". *Communication Studies*, 59(1), s. 19-34. <https://doi.org/10.1080/10510970701849362>
- Watson, G. (1993). "Responsibility and the Limits of Evil" I J.M. Fisher & M. Ravizza (Red.) *Perspectives on Moral Responsibility* (s. 45-66). Itacha and London: Cornell University Press, s. 119-150.
- Walton, D. (2006). *Fundamentals of Critical Argumentation*. New York: Cambridge U P. New York. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511807039>